

HAYAT

AYDA BİR ÇIKAR FİKİR ve EDEBİYAT MECMUASI

YENİ TERTİP: M 4. NİSAN 1930

*Yapanlar, doğuranlar, yaradanlar
yalnız nikbinler, idealistlerdir.
Bedbinler doğuramaz, hayatı idame
edemez, Tarihi yoğuramaz.*

İÇİNDEKİLER

Abbas Hilmi Paşanın bir eseri	Feyzi	289
Japonya ve Lâtin harfleri	Asahi	309
Peygamberler ve yeni ruh	Mehmet Emin	317
Millî tenkit	Celâl Nuri	319
Yunan şairi Victor Hugo	Salih Tosun	328
Demokrasi ve terbiye	Mehmet Saffet	336
Ankara Türk sanayi sergisi	Suphi Nuri	342
Milliyet devri	C. N.	344
Nankör edebiyat	Muallim Hüseyin Kâzım	354
Bizde sıhhat işleri	Dr. Halit Tekin	358
Londra donanma muahedesi	Rauf Ahmet	362
Medeniyet, kültür nedir ?	Orhan Nuri	378
Maverayi Neptünde bir yıldız	Yusuf Zığaeddin	380

ANKARA ve İSTANBUL

İdare eden: CELÂL NURİ

İSTANBUL, DEVLET MATBAASI

NUSHASI 20 K.

YUNAN ŞAİRİ

VİCTOR HUGO

1930 senesinde bulunuyoruz. Tam yüz sene evvel, 1830 da Yunan Kırallığı teşekkül etti. Ondan bir, iki, üç sene evvel de meşhur Victor Hugo, "*Les Orientales*" lerini inşat etmişti.

Fransız V. Hugo, candan bir Yunanlıdır. Irkan, neslen, lisanen pek "*gaulois*," olan bu büyük, gayet büyük, çok tannan son derece coşkun Fransız aynı zamanda yüce bir yunan vatan-severidir. Fistanlı, uzun fesli yunan palikaryalarına yunan hamiyeti dersi vermiştir.

Babası Fransız, anası Rum, kendi Galatada Saint Pierre hanında doğan ve inkılâpta idam edilen André Chenier — ki Fransanın en ulu şairlerindendir — V. Hugo'nun yazdıklarını yazsa idi işin garabeti olmazdı. Fakat su katılmamış Fransız V. Hugo'nun bu "digergâm" [*] gayreti kayde şayandır.

Şöyle bir mukayesede bulunalım: Bir türk şairi — fakat belli başlı — meselâ Tevfik Fikret, geçen asrın sonlarında orta Amerikada, istiklâli için harbeden Cuba'ya taraftar çıkıyor... O kadar gayrete geliyor ki sazını Cuba'ya hasrediyor, Âşık Garip gibi yarıyor, tutuşuyor; fazla olarak Cuba'lılar ve bütün âlem bu manzumelerden dolayı galeyana, heyecana geliyorlar. İşte V. Hugo.

Fakat Hugo yunanseverlilikte yekta değildir. İngilterenin en büyük bir, iki (iki, üç değil) şairlerinden Lord Byron Yunan millî savaşına karışmış ve Misolongi muharebesinde canını vermişti...

V. Hugo samimî bir Yunanlıdır; duyguları hep Yunanlıdır. Yunanistan için ağlıyor, gözyaşı dökerek dua ediyor. Türklere bedduanın bini bir paraya. İstiklâl mücahedesinde yunan vatan-

[*] Altruiste

severlerine "Ton" u veren bu zattır. O seneler, bütün garp, bu neşideleri terennüm etti. 1827-1828 de uzak Avrupada Türk ve Yunan der demez Hugo'nun tersim ettiği tablolar gözün önüne gelirdi. O tablolardaki Türk te, Yunanlı da hayalidir. Fikirler de öyle. Fakat V. Hugo'nun maksadı sıhhat ve hakikat değil, tesir icra etmektir. Yunan asi çeteleri reislerinden ziyade bu manzumeler işe yaradı; çünkü yunan sergerdeleri kendi başlarına kalsalar muvaffak olamıyacaklardı. Büyük-Britanya, Fransa, Rusya gayrete geldiler, yunan istiklâline yardım ettiler. V. Hugo ve sairenin edebî himmetleri diplomasiyi, politikayı canlandırdı.

Dinleyiniz; 8-10 Eylül 1828:

ÇOCUK

Ö.. Nefret! Nefret! Nefret!

Shakspeare. *Macbeth*.

Türkler oradan geçtiler. Hep harabe, hep, matem.

Sakız, o şarap adası, artık denizlerin arkasında siyah bir kayalıktır.

Gürgen korularının gölgelendirdiği Sakız,
Sakız ki dalgalara büyük ormanları in'ikâs ederdi,
Bağ ve bayırları, sarayları ve bazan akşam üstü,
Bir sürü rakeden genç kız.

Her taraf çöldür. Hayır; yalnız, kararmış duvarların yanında,

Mavi gözlü bir çocuk, bir yunan çocuğu, oturmuş,
Tezlil edilmiş kafasını iğmiş;
Melce, destek olmak üzere
Kendi gibi bir çiçek, beyaz bir aktiken
Büyük yağmada unutulmuş.

Eyvah! Zavallı çocuk yalçın kayalıkta yalınayak!
Efsus! Mavi gözlerinin yaşlarını silmek için
Gök gibi ve dalga gibi,
Mavi gökte, fırtınalı gözyaşları,
Memnuniyetin ve oyunların canlı şimşeği geçsin,
Kumral başını kaldırmak için.

Ne istersin? Sana ne vermeli
Sevinç ile bağlamak ve sevinçle toplamak için,
Halka halka beyaz omzuna
Ki demirin tecavüzüne maruz kalmadılar,
Ve, ki senin güzel alnının üzerinde dağınık ağıyorlar,
Söğüt ağacının üstündeki yapraklar gibi?

Karma karışık kederlerini kim defedebilir?
Gözlerin gibi mavi bu zambağa malik olmak için mi,
Ki İranın karanlık kuyusunu kuşatır?
Yahut Tûbâ ağacının, o büyük ağacın meyvasını mı,
Tûbânın ki dört nala giden ve hep koşan bir beygir
Gölgesinden yüz senede çıkar?

Bana gülümsemek için, şu ormanlığın güzel bir kuşunu
ister misin?

Ki flâvtadan daha tatlı terennüm eder?
Zillerden daha tannan?
Ne istersin? çiçek, iyi bir meyva, harikulâde kuş mu?
Yunanlı çocuk, mavi gözlü çocuk: - dostum! dedi,
Barutla fişek istiyorum.

Harfiyen ve nesren, nahiv tertibini bile değiştirmeden türk-
çeye çevirdiğimiz bu manzume — ki fena değildir ve aslında
hazin olduğu derecede tannandır — rum ruhunda derin bir
tesir uyandırdığı gibi Avrupanın vicdanını da, o senelerde, alt-
üst etmişti.

Vak'ayı hatırlarsınız. Yunan istiklâl hareketi başladığı vakit
Sakızlılar hiçbir teşebbüs ve isyanda bulunmamışlardı. Adanın
paşası, ismini unuttum, Sakızı kuvvetli bir askerî idare altın-
da bulunduruyordu. Fakat isyan ehli tahrikâtı ileri götürdükle-
rinden 22 mart 1822 de Susamlı korsanlar adaya çıkıp Sakızlı-
ları izlâl ve ifgal ettiler. Ada hükûmet tarafından tedip edildi.
Yunan müverrihlerinin ifadesine göre — ki yüzde doksan mü-
balâğalıdır — otuz bin telefât oldu ve yirmi bin kişi de hicret
etti.

Bu hâdisе elim olmakla beraber muharebede olagan şey-
lerdendir. Balkan harbinde müttefikler nekadар türk kanı dök-

tüler... Şurasını da unutmayınız ki Babıralı bu işte haklı idi; çünkü ahali filen silâha sarılmıştı.

V. Hugo bu hâdiseyi telledi, pulladı, bir dev aynasından gördü. Bütün dehasını kattı, meydana şaheserler koydu.

Eğer bu hâdisle ile Yunanlıların masumiyetini, Türklerin mütecavizliğini terennüm etmek istiyorsa V. Hugo haksızdır, çünkü, asi ve ihtilâlcı Sakızlılardır. Devlet soğuk kanlılıkla bir taktıl ve tehcir hazırlamamıştı.

Halbuki Fransa tarihi karıştırılacak olursa nelere ve nelere tesadüf edilmez! 23 Ağustos 1572 gecesinde Fransa Kırallı Charles IX, Catherine de Medicis ile Guise'lerin tahriki üzerine "bütün" protestanların taktilini emretti. Bilâhare kiral Henri IV olan presin düğününe tesadüf eden gecede Paris'e binlerce asîlzade protestan gelmişti. Anasının zoru üzerine kiral:

— Taktıl mi istiyorsunuz? Pep âlâ, lâkin bir fert kalmamak üzre hepsini öldürünüz... demiş. Taktıl günlerce sürdü. Bütün Fransa kızıl kana boyandı. Lâkin V. Hugo tarih yazmıyor; zira tarih tenkit edilebilir. O, duyguya müracaat ediyor.

V. Hugo, "Türk" e istediği şekli ve ruhu vermiştir. O şekilde, o ruhta ise Türk yoktur. 21 Birinci teşrin 1828 :

Müftinin Harp Sayhası

Ey demir, uyan!

Ey muharipler, harbe! Muhammet! Muhammet!
Köpekler uyuyan aslanın ayaklarını ısırtıyorlar;
Alçak kafalarını kaldırıyorlar.
Ey ilâhî peygamberlere inananlar, eziniz,
Şarapla sarhoş olan şu titrek askerleri,
Şu adamları ki bir tek karıları vardır! v.s. v.s.

Hoş değil mi? Müfti efendi hazretleri niçin müslümanları cihada davet ediyor? Çünkü kâfirlerin bir karıları vardır... Eğer onlarda da teaddüdü zevecat cari olsaydı aleyhlerine tecavüz edilmezdi. Mana bu derecede, işte, kof! Lâkin V. Hugo güzel bir vezin bulmuş. Hani hiç manası olmıyan koşmalar vardır ki sene-lerce dillerde dolaşır... tıpkı onlar gibi.

Cümlesi aleyhimizde olmak üzere intihar ettiği mevzulara, sernamelere dikkat ediniz: Gök ateşi, Canaris (fetrette şöhet bulan bir gemici), Saraydaki kafalar, Heyecan, Navarin (1827 de donanmamız orada rumlara yardım eden İngiliz, Fransız ve Ruslar tarafından mahvedilmişti), Müftünün haykırması, Paşanın kederi, Korsanların türküsü, Esir kadını, Ay aydınlığı, Peçe, Gözde sultan, Derviş, Kale, Türk marşı:

"Nakarat: Belimde palamdan kara bir kan damlıyor,
Ve baltam eyerime asılıdır."

Kaybedilen muharebe, Çukur, Çocuk, İntizar, Dilek, Zaptedilen şehir, Beddua, Yılanın parçaları, Kızıl Nur-mahal, Cinler, Sultan Ahmet....

Belki bu şiirler bugünkü intikada dayanamaz. Lâkin o kadar rengindirler ki bunların birkaçı (Ezcümle: Çocuk, Kanaris, Mazeppa, Cinler) halk türküsü olmuş ve Türkleri halka pek kötü olarak tanıtmıştır.

Bakınız 1874 temsilinde P. Larousse "Les Orientales" için ne diyor:

«Hiçbir eserinde şair bu kadar azamet ve parlaklık göstermemiştir; levhalar muhteşemdir. Hürriyet ve harp türküleri. Bu şiirlerde resim, peinture, vardır. Bu duygu o derece kuvvetlidir ki bazı münakkitler onları protesto bile ettiler. Herbir neşide gayet ince işlenmiş bir mücevherdir; vezin ilmi, her nevi vezin oyuncakları, yeni ahenkler bu eserde kemale varmıştır ve bu hususta hiçbir fransız şairi V. Hugo'ya yaklaşamaz. Elindeki palet tasavvur ve tahayyül edilmeyecek derecede zengindir. V. Hugo hiçbir vakit Atine ve İstanbul'a ayak atmadığı ve şiirlerini Paris'te bir bahçede yazdığı halde, şarkın göz kamaştırıcı güneşini, Décamps nasıl tablolarında tespit etmişse, o da manzumelerinde tebit etmiştir.

Eser, "Kitabı mukaddes" tarzında bir destanla başlar: Gök ateşi. Sodome ve Gomorrhe'u mahveden, yerin dibine geçiren ilâhî felâket anlatılıyor. Hugo yıldırımlar, şimşeklerle dolu gayet muazzam bir bulutun havadaki seyahatini takip ediyor. Bulut Asur memleketinin üstünden, Babil harabesinden, Mısırdan,

mel'un şehirlerden geçip onları boğuyor, yeryüzü yarık.. Onları çukur cezbediyor.

Herbir tablosu o kadar muazzam, o derece şairanedir ki sun'î cihetleri bile bu azamet içinde kayboluyor: Babil'in divendamlar harabeleri; hurma ağaçları kale yarıklarından fışkırıyor, aşağıdan bir tutam ot gibi görünmekte. Deniz: nefis bir gün batısı manzarası. Mısır: İki deniz arasında ekinlerin kumral ettikleri Mısır. Yeşil tepeli körfez, ki orada siyah Zühreler raksa geliyorlar. Herbiri ayrı ayrı güzellikleri ihtiva eden bu şiirlerin mecmuu hey'eti de harikavî bir tesir icra etmektedir.

Manzumelerin çoğu yunan istiklâl savaşına aittir. O hengâmda bütün dünyanın gözü şarka matuftu. Herkes Yunanlıların silâhından bahsediyordu.

Saraydaki Kafalar manzumesinde kesilmiş üç yunan kellesi müthiş bir muhavereye giriyorlar. Bunlar belli başlı üç rum reisinin kelleleridir. Mecmuanın en parlak manzumelerinden biridir.

Cinler... garip bir telâkki... V. Hugo bu parçada öyle bir vezin ihtiyar etmiştir ki okuyan ilkin cinlerin yaklaştıklarını, sonra uzaklaştıklarını zanneder.»

Zevk bu ya? Victor Hugo, asla buralara gelmeden, rumları da Türkleri de görmeden tanımadan bir milleti hayata getirecek derecede ona taraftarlık etmiş, ve, gür sesini Ayyuk'a kadar çıkarmıştır. Mukaddimesinde V. Hugo intikada hiç ehemmiyet vermediğini söylüyor. Evet! hisse teallûk eden cihetlerde intikat hiçbir iş görmez. Mukaddes kitapların en belîğ parçaları bile hafif bir muahezeye dayanamadığı halde binlerce yıl benibeşere bir istikamet vermiş; halbuki, en sıkı mantık kitapları kari bulamamışlardır.

Rumlar hakkında bir Niagara şellâlesi gibi belâgat ve fahasat sarfettiğinin sebebi V. Hugo'ya sorulsaydı elbette bir cevap veremezdi. Çünkü mes'ele dimağa değil, kalbe teallûk ediyor. V. Hugo kadar büyük ve onunla muasır olan A. de Lamartine ise Türklerle âşık olmuştur: *Les goûts et les couleurs ne se discutent pas!*

İşin fenası V. Hugo'nun bu eseri Türkler için gayet fena bir zamana tesadûf etmesidir... "*Les Orientales*" yunan istiklâlini elde etmekte başlı başına bir donanma hizmetini görmüştür.

1930 yıl dönümü vesilesile bu kitabın pek çok okunduğunu biri Paris'ten bana yazıyor. Yüz senedenberi Hugo'nun tabloları zaten yaşıyordu. Frenklerin çoğu, Türkü o şair gibi düşünür: Abus bir çehre... kocaman bir sarık; belde kırk kat bir kuşak. Kuşak bir cephaneliktir: kuburlar, yatağanlar... Öyle bir Türk ki tek mehabet göstermek için yolda giderken hiç olmazsa bir kişinin boynunu vurdurur. V. Hugo'nun bir peinture'den farkı olmayı bu levhaları güzel san'atlere çok tesir etmiştir. Binlerce resim bu esercikten mülhemdir. "*La belle odalisque* — Güzel odalk", "*L'icoglan* — İç oğlanı" diye ötede, beride tesa-düf edilen resimlerin bir haylisi V. Hugo'dan doğrudan doğ-ruya mülhemdir.

Gariptir ki V. Hugo bizde hiç tenkit edilmemiştir. Hugo'nun canfeda kariî Süleyman Nazif idi. Hâmitle Hugo, merhu-ma pek keskin bir kadeh ruh, yani Diyarbekir rakısı tesirini yapardı.

Abdülhak Hâmit üzerinde de, en esaslı tesirde bulunan V. Hugo'dur; V. Hugo da maatteessüf Yunanlıdır.

Romantism! Tannan ve gür sesler, gürültüler, hissin zekâ-ya, mantıka galebesi, hayalâtın zaferi, şahsîlik... Bu meslek akıl ve mantıkla birlikte kaide ve düsturları da nefyetmişti.

Lamartine, de Vigny, V. Hugo, de Musset bu mektebi tem-sil ettiler. Fakat bu devirde külliye unutulmuştur. Binaenaleyh asrî intikatla V. Hugo'nun külliyyatı çok hırpalanabilir; nitekim Jules Lemaître bu kocaman şairi tabii haddine irca etmişti.

Ne faide! Victor Hugo aleyhimizde silinmesi zamana muh-taç bir iz bıraktı.

Sernamemizde V. Hugo'ya "Yunanlı" demekte hakkımız yok mu idi?

SALİH TOSUN